

Мемиш Мердан / Memish Merdan

**ЖУРНАЛИСТИЧЕСКИ ПОГЛЕД ОТ БЪЛГАРИЯ
ВЪРХУ ГРЪЦКИТЕ АСПИРАЦИИ
КЪМ ТРАКИЯ И МАЛА АЗИЯ СЛЕД КРАЯ
НА ПЪРВАТА СВЕТОВНА ВОЙНА
(ПО МАТЕРИАЛИ ОТ ВЕСТНИК „ПРЯПОРЕЦ“)**

**A Journalistic View from Bulgaria Regarding
the Greek Aspirations Towards Thrace and
Asia Minor After the End of World War I
(based on articles in n Pryaporets Newspaper)**

Abstract: The objective of the current study is to investigate the attitude of a Bulgarian daily newspaper towards the events in Turkey in the wake of World War I. In doing this, materials from *Pryaporets newspaper* were used. Back then, it was issued by Aleksandar Malinov's Democratic Party. The research is chronological and covers the period between the Armistice of Salonica on 29 September 1918 and the beginning of the Paris Peace Conference in late January 1919.

Keywords: period after the end of World War I, Democratic Party, *Pryaporets newspaper*, panelism, Thrace, Asia Minor.

Вестник „Пряпорец“ е печатен орган на Демократическата партия, която е приемана за антантофилска, а нейният лидер Александър Малинов – за един от изявените поддръжници на неутралитета на България в Първата световна война. През есента на 1915 г. обаче българската държава се намесва във войната на страната на Централните сили. Известен е развоят на военните действия и кризата в Съюза в последната военна година. През юни 1918 г. д-р Васил Радославов е принуден да подаде оставката на възглавявания от него либерален кабинет. Мандатът за сформирание на новото правителство е възложен на лидера на Демократическата партия. По този начин демократите, заедно с Радикалдемократическата партия, водена от Стоян Костурков, са управляваща партия през последните няколко месеца от участието на страната в световния конфликт, като надеждите са България да излезе от войната и по възможност да реализира част от националните цели, особено по посока на Македония. След оставката на кабинета Малинов–Костурков в края на ноември 1918 г. във

връзка с нарушаване на клаузите на Солунското примирие от страна на победителите¹. Демократическата партия продължава своето участие във властта чрез двама свои представители в коалиционното правителство на народняка Теодор Теодоров (ноември 1918 – май 1919). В следващото правителство на Т. Теодоров (май – октомври 1919 г.) нейни представители не са включени. От тази гледна точка можем да приемем, че през изследвания период вестник „Пряпорец“ е официоз, т.е. отразява официалната държавна политика и възгледите на управляващите по отношение на случващото се на Балканите.

В настоящото изследване сме си поставили за цел да разгледаме как са отразени на страниците на вестник „Пряпорец“ събитията, разиграли се в бившия съюзник на България в Първата световна война – Османската империя. Насочили сме своето внимание върху началото на фактическото разчленяване на Османска Турция, последвало подписването на Мудроското примирие (30 октомври 1918 г.). Към участниците в подялбата на султанските владения се присъединява и Гърция, която предявява искания в духа на панелинизма. Управляващите в Атина искат на Гърция да бъдат предадени Тракия и части от Мала Азия, а мотивът им е наличието на гръцко население там. Хронологично темата ни обхваща периода от подписването на Солунското примирие до началото на работата на Парижката мирна конференция в края на януари 1919 г.

През изследвания период вестник „Пряпорец“ излиза почти всеки ден. Той се отпечатва предимно в две страници, но има някои броеве, състоящи се от четири страници². Правителственият статут на Демократическата партия и ангажираността ѝ към официалните външнополитически прояви на страната не дават особена възможност на страниците на вестника свободно да се обсъжда външнополитическата ситуация, в която се оказва България непосредствено след войната, и заеманото от нея становище по редица важни европейски събития. Видно е, че цензурата продължава да изпълнява своите функции дори и по отношение на официалния печат, като често пъти са премахвани от страниците на вестника отделни думи, части от изречения, цели изречения или абзаци, а понякога и цели уводни статии.

Публикациите, касаещи настоящата тема, могат да бъдат класифицирани като информационни и аналитични. Сред първите са основно препечатки на статии по материали на чужди информационни агенции и от чуждестранната преса, доколкото след Солунското примирие България се оказва във външнополитическа изолация и информационният поток е ограничен. За събитията, случващи се в Османската империя, е използвана информация както от турски, така и от гръцки вестници, а в по-малка степен – от западноевропейски. Това ни дава основание да твърдим, че целенасочено се търси информация от „първа ръка“.

Аналитичните статии са с автори известни политици (включително и дейци на българските революционни организации, действащи на територията на Османската империя преди войната), както и популярни журналисти, свързани с Демократическата партия. Прави впечатление, че в тези статии не-

изменно се прави връзка с българския национален интерес, с изострянето на Източния въпрос и се сравнява отношението на победителите към империята с това към България. Неизменно присъстват историческите препратки, особено към времето на управление на младотурците след „Хюриета“ (1908 г.) и към сложните балкански взаимоотношения в предходното десетилетие³.

* * *

Вестник „Пряпорец“ следи отблизо въпроса за сключването на примирие с Османската империя. Според него няма съмнение, че „в най-скоро време“ ще се стигне до споразумение за примирие. В уводна статия „Турция“ вестникът пише, че пътищата, които са свързвали последната с Централна Европа, един след друг падат в ръцете на Съглашението. При тия обстоятелства за Империята остава открит само един път – мир на всяка цена: „Турция ще сложи оръжието. Тоя факт ще е от всемирно значение и последствията му сега още не може да се обгърнат и изтъкнат. Близкото бъдеще отчасти ще ни ги разкрие. За сега ние трябва да отбележим, че с подписването на примирие с Турция по цялата наша южна граница ще зацари мир и спокойствие, което ще даде възможност на българския народ и неговото правителство по-съсредоточено да се отдадат на въпросите, които предстоят да се решават и от които ще зависи бъдещето на българския народ“⁴. Виждаме, че проблемът с примирието е обвързан с българския интерес и до известна степен с наивната надежда, че ще помогне на кабинета в отстояването на националните цели. В други публикации научаваме, че тези цели са свързани с надеждата за прилагането на принципите, залегнали в 14-те точки на американския президент Уудроу Уилсън⁵. В броя от 6 ноември 1918 г. вестникът публикува условията на примирието с Турция, подписано на 30 октомври 1918 г. в Мудрос на остров Лемнос⁶.

В следващите си броеве вестник „Пряпорец“ публикува поредица от статии за гръцките национални цели, за политиката на Елефтериос Венизелос и за панелинизма⁷. В контекста на гръцките претенции спрямо Османската империя са представени и анексионистичните планове на Атина по отношение на Западна Тракия (все още в територията на България) и Източна Тракия, където до 1913 г. живее многочислено българско население. „Тракийският въпрос“ се очертава като един от основните въпроси, занимаващи българската политическа класа не само непосредствено след края на Първата световна война, но и в следващите десетилетия.

В статия „Поведението на гърците в Турция“, препечатана във в. „Пряпорец“ от турския вестник „Тасфир“, се съобщава, че гръцките вестници в Смирна (Измир) продължават да поместват статии, в които изтъкват гръцкия колорит на града и на вилаета. „Турското обществено мнение в този вилает – се казва в статията – е силно възмутено против апатичното поведение на управляващите и вестникарските кръгове в Цариград по този случай“⁸. В друга статия – „Положението на Турция“ на официоза „Минбер“, изцяло препечатана на страниците на „Пряпорец“, се напада остро османското правителство поради неговата нерешителност и мудност при защитаване правата и интересите на Турция

тогава, когато „предстои да се реши нейната съдба по един решителен и безапелационен начин“. Докато гърците изпращат всевъзможни многобройни комисии и подкомисии за устройване и вършене на пропаганда и „отварят старите тефтери за откриване на занемарени свои национални права и аспирации над разни части на нашето отечество – се казва в статията, – Високата порта продължава още да спи и да почива“⁹.

В уводната статия „Гърците на работа“ в броя на вестник „Пряпорец“ от 26 ноември 1918 г. може да се прочете следното: „Елинизмът вдига глава. Той се раздвижва в границите на Турция и почва да се организира. В Цариград, Смирна и другаде постоянно стават манифестации от гърци. В турската столица са почнали да излизат пет гръцки вестника на френски език. С тях се върши пропаганда за сметка не само на Турция, а и за наша сметка. Това, което ни кара да бъдем внимателни към агресивния елинизм, който се възползва от победата на Съглашението, както би се възползвал и от победата на съюза. Гърците и в двата лагера бяха си постлали. За да почнат, нужно им бе да се наложи едната страна. Какво правят в азиатска Турция и Цариград, нас малко ни интересува; ние само отбелязваме техните претенции. Не българският народ ще пречи на действителните гърци да се обединят. Стига великите сили от Съглашението да намират, че техните претенции над земи от азиатска Турция са оправдани и законни. Гърците, обаче, не ограничават своите домогвания в азиатска Турция. Те не само забравят, че Венизелос ни обещавахе преди нашата намеса в световната война Кавала, Драма и Воденско, в замяна на смирненския вилает, за който сега настояват да бъде присъединен към Гърция; те си правят устата дори за чисто български земи, дори за земи, които сами благоволиха да не ни оспорват в Букурещ през 1913 г., когато можеха да предявят претенции и над София и да я вземат“¹⁰. В тази статия ясно прозира безпокойството от нараналите гръцки претенции и се обвързват събитията в Османската империя с бъдещето на България, особено с претенциите на Атина за Гюмюрджина и Дедеагач, които са представени в други броеве на вестника¹¹.

В статията „Една гръцка лъжа“, публикувана в броя на „Пряпорец“ от 30 ноември 1918, с автор Георги Баждаров – бивш редактор на списание „Искра“ в Солун и деец на българското революционно движение в Македония, се изтъква, че за да използват победата на Съглашението, тъй както използваша българската армия против турците през 1912 г., гърците „и сега са напрегнали всички свои сили и си служат с всякакви средства“. „Между тези средства клеветата и лъжата заемат първо място“¹². Тук става въпрос за активната пропаганда на Гърция в столиците на победителите за обосноваване на гръцките претенции.

Особено интересна с оглед на гръцките аспирации към турски земи е статията „Гръцки претенции за територии в Мала Азия“. Неин автор е П. М. Матеев¹³. „Много се говори и пише – коментира Матеев – за отстъпване на Гърция на територии в Мала Азия при уреждането на териториалните въпроси в близкото бъдеще. Гърция претендира главно за Измирския вилает, но прие-

мат ли се провъзгласените начала, нейното искане се представя неоснователно“. Отбелязвайки, че Измир е второто по значение пристанище в Турция след Истанбул и административен център на Айдънския вилает, Матеев посочва, че мнозинството в този вилает е турско. В самия град Измир гръцкото население „е внушително, но не е мнозинство. Гърците от Измир се занимават основно с морска търговия“. Поради факта, че те са „словоохотливи и демонстративни“, според Матеев това население изглежда внушително по брой. Да се говори за гръцки териториални претенции върху Айдънския вилает на основание едно подобно „мнозинство“ от гръцко население е „равносилно да се говори за такова в Южна България, защото има гърци в Анхиало, Варна, Созопол и Кавакли“. По-нататък, демонстрирайки завидна осведоменост върху тогавашната етнична карта на Анадола, Матеев пише по отношение на гръцките претенции в Мала Азия, че „те не почиват на никакво друго основание, освен на силата, но силата, която би им се дала от други“. Анализът продължава: „Чужди елементи под гръцко владичество, както и под сръбско, е ненормалност“; тук авторът прави своеобразна препратка към онези български територии, които има опасност да бъдат предадени на Гърция и Сърбия. Матеев завършва с риторичния въпрос „Ще останем ли да се чудим на отстъпването на Гърция на територии в Мала Азия и със съгласието на Съединените щати, които провъзгласиха човеколюбивото начало – народностите сами да се самоопределят?“. От съдържанието на статията се налага изводът, че принципът за самоопределение на народите по отношение на Турция няма да се приложи, а ще бъде наложена волята на победителите.

По този проблем интерес представлява и статията на Данаил Крапчев, озаглавена „Незадоволените народи“, публикувана на 8 декември 1918 г. В нея се обръща внимание върху очертаващата се обезпокоителна вероятност за откъсване и поставяне под чужда власт на български територии, и то по време, когато за някои подвластни на чужди държави народи се създават условия за независимост: „Нещастие ще бъде (...) – пише Крапчев, – ако народи, които са се борили за своята свобода и обединение, за своя самостойна държава, бъдат оставени сега на произвола на съдбата, в ръцете на ненаситни победители“. Индиректно авторът отправя апел към Великите сили победителки за справедливи мирни договори: „Колкото по-малко са засегнатите и обидени народи“, пише той, „толкова и по-малка е опасността за новия свят, който ще се създаде“¹⁴.

* * *

Тези примери са достатъчни, за да покажат известните симпатии, прозиращи на страниците на вестник „Пряпорец“ към „турската кауза“, които обаче се дължат единствено на сходната с българите съдба след края на войната. Авторите са внимателни при анализа на политиката на Великите сили, победители във войната, но остро критикуват гръцката експанзионистична програма. Все пак в огромната си част статиите са информативни, анализите са малко и премерени.

БЕЛЕЖКИ / NOTES

¹ **Минков, Ст.** Добруджанският въпрос през Първата световна война: геополитически, политически и военностратегически обзор. Шумен, 2013, с. 297.

² За вестник „Пряпорец“ вж. Български периодичен печат (1844–1944). Анотиран библиографски указател. Т. 2. София, 1966, 198–199.

³ Вж. напр. уводната статия „Серският край“ в Пряпорец, бр. 250, 2 ноември 1918, с. 1; **Белдедов, Ефр.** Новите гръцки клевети. – Пряпорец, бр. 258, 13 ноември 1918, с. 1; **Николов, Д. П.** Тракия. – Пряпорец, бр. 260, 15 ноември 1918, с. 4; **Михалчев, Д.** Одринският въпрос. – Пряпорец, бр. 14, 20 януари 1919, с. 1; „Аргументът“ на Венизелос. – Пряпорец, бр. 37, 17 февруари 1919, с. 1 и др.

⁴ Пряпорец, бр. 244, 26 октомври 1918, с. 1. Вж. и статията „Примирие с Турция“ в Пряпорец, бр. 245, 28 октомври 1918, с. 1.

⁵ Вж. статиите „Един американец за Уилсон“ в Пряпорец, бр. 252, 5 ноември 1918, с. 1; „Правата на малките народи. Националният принцип“ в Пряпорец, бр. 259, 14 ноември 1918, с. 1; „Нова Европа и новите Балкани“ в Пряпорец, бр. 282, 12 декември 1918, с. 2; **Крапчев, Д.** Незадоволените народи. – Пряпорец, бр. 279, 8 декември 1918, с. 1 и др.

⁶ Пряпорец, бр. 253, 6 ноември 1918, с. 2.

⁷ Вж. „Гърция. Военните цели на Гърция“ в Пряпорец, бр. 251, 4 ноември 1918, с. 2; „Венизелос и Турция“, пак там; **Крапчев, Д.** (Д.К.) Елинизъмът. – Пряпорец, бр. 278, 7 декември 1918, с. 1; уводна статия „Българогласните елини“ в Пряпорец, бр. 282, 12 декември 1918, с. 1; Дружеството на народите. Изявления на Венизелос. – Пряпорец, бр. 9, 14 януари 1919, с. 1 и др.

⁸ Пряпорец, бр. 268, 25 ноември 1918, с. 2.

⁹ Пак там.

¹⁰ Пряпорец, бр. 269, 26 ноември 1918, с. 1.

¹¹ Вж. „Аспирациите на Гърция“ в Пряпорец, бр. 18, 24 януари 1919, с. 2; уводна статия „Гърците и Тракия“ в Пряпорец, бр. 40, 20 февруари 1919, с. 1.

¹² Пряпорец, бр. 272, 30 ноември 1918, с. 1.

¹³ Пак там.

¹⁴ Пряпорец, бр. 279, 8 декември 1918, с. 1.

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

Периодичен печат / Periodicals

Вестник „Пряпорец“, година XX, от брой 244 до брой 298; година XXI, от брой 1 до брой 40 [Vestnik “Praporetts”, godina XX, ot broj 244 do broj 298; godina XXI, ot broj 1 do broj 40].

Справочна литература / Works of Reference

Български периодичен печат (1844–1944). Анотиран библиографски указател. Т. 2. София, 1966 [Balgarski periodichen pechat (1844–1944). Anotiran bibliografski ukazatel. T. 2. Sofia, 1966].

Kocatürk, U. Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi 1918–1938. AKDÜYK, TTK Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 2000.

Изследвания / Research works

Минков, Ст. Добруджанският въпрос през Първата световна война: геополитически, политически и военностратегически обзор. Шумен: УИ „Епископ Константин Преславски“, 2013 [**Minkov, St.** Dobrudzhanskiyat vapros prez Parvata svetovna voyna: geopoliticheski, politicheski i voennostrategicheski obzor. Shumen: UI “Episkop Konstantin Preslavski”, 2013].

Садулов, А. Агонията на Източния въпрос и раждането на нова Турция. Велико Търново: Фабер, 2000 [**Sadulov, A.** Agoniata na Iztochnia vapros i razhdaneto na nova Turtsia. Veliko Tarnovo: Faber, 2000].

Akşin, S. İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele. Cem yayınevi, İstanbul, 1976.